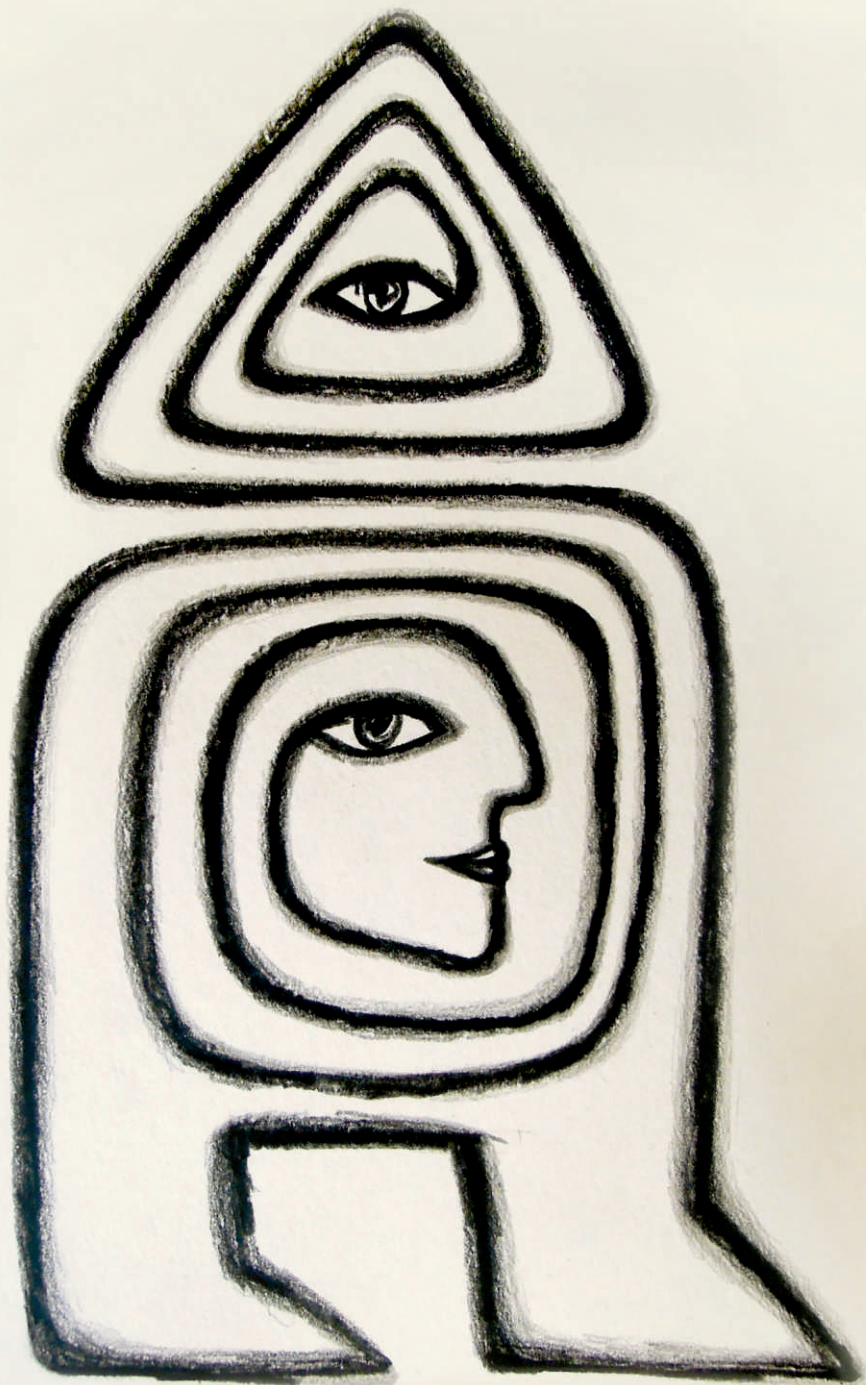

MUZEUM:
FENOMENY I PROBLEMY

MUZEUM:
FENOMENY I PROBLEMY

Seria prezentuje interdyscyplinarne studia z zakresu muzeologii, rozumianej szeroko – jako nauka o współczesnych muzeach, ich filozofii, etyce, misji, metodach działań, praktyce, zadaniach, wykorzystywanych technologiach.

Komitet redakcyjny:

Dorota Folga-Januszewska, Paweł Jaskanis,
Tomasz Makowski, Stanisław Waltoś

TOM 10

DOROTA FOLGA-JANUSZEWSKA

MUZEUM:
FENOMENY I PROBLEMY

W przygotowaniu:

- Tom 11: Freda Matassa, *Organizacja wystaw. Podręcznik*,
tłum. Sonia Jaszczyńska
- Tom 12: Dorota Kielak, *Muzeum w literaturze polskiego modernizmu. Antologia*
- Tom 13: Beata Skrzydlewska, *Muzea kościelne w Polsce po 1989 roku. Problemy prawne i organizacyjne*

DOROTA FOLGA-JANUSZEWSKA

MUZEUM:
FENOMENY I PROBLEMY

Kraków

© Copyright by Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Warszawa 2015

© Copyright by Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych
UNIVERSITAS, Kraków 2015

ISBN 97883-242-2557-6
TAiWPN UNIVERSITAS

Opracowanie redakcyjne
Magdalena Kusak

Projekt okładki i stron tytułowych
Sepielak

Na okładce oraz w książce wykorzystano rysunki
Zygmunta Januszewskiego (1956–2013) z lat 1982–2012
(Copyright: Rodzina Artysty)

www.universitas.com.pl

Tom X serii wydawniczej „Muzeologia” realizowanej
przez Wydawnictwo Universitas
i Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie

POLISH NATIONAL COMMITTEE
COMITE NATIONAL POLONAIS

MUZEUM PAŁACU
Króla Jana III
W WILANOWIE

Spis treści

Wstęp	7
-------------	---

CZĘŚĆ I FENOMEN TRWANIA

Rozdział 1. Język muzeum i muzeum w języku	13
Język muzeów	13
Muzeum jako model świata. Odrębność muzeów	14
Znaczenie i użycie pojęcia <i>musaeum</i> w starożytności	14
Muzea i pozyskiwanie zbiorów od V do XV w.	19
Powstanie Muzeów Kapitołińskich w 1471 r.	20
Muzea nowożytne i traktaty muzeologiczne	21
Muzea i mnemonika. Pałac pamięci	22
Koncepcja muzeum jako domu wiedzy	24
Muzea jako encyklopedie i słowniki	26
Pałace i muzea XVI–XVIII w. jako wykłady o pochodzeniu i naturze świata ...	27
Porządek wiedzy. Koncepcje muzeów wieków XVII i pierwszej połowy XVIII ...	28
Przemiany koncepcji muzeum po połowie XVIII w.	32
Rozdział 2. Ciągłość: casus zbiorów habsburskich	37

CZĘŚĆ II PROBLEMY

Rozdział 1. Materialne – niematerialne? Wirtualne – zmysłowe? Pasywne – aktywne?	51
Rozdział 2. Prywatne i publiczne	61
Rozdział 3. W kryzysie?	69
Upublicznienie i rzetelność wypowiedzi; wolność sądu	69
Public relations, kaptcie, materia	70

Historia fikcji, fikcja historii	70
Obiekt cyfrowy <i>versus</i> informacja	71
Skarby i sobowtóry	71
Materia i wirtualność	72
Publiczne i komercyjne	72
Rozdział 4. Jako realizacja artystyczna	75
Rozdział 5. Muzeum radykalne	85
Rozdział 6. Neuromuzeum	89
Neuromuzeologia	97
Rozdział 7. Definicje	103
Muzeologia, muzeografia, muzealnictwo	103
Muzealizacja	109
Muzeum	111

CZĘŚĆ III STAŁOŚĆ ZMIAN

Rozdział 1. Etyka, prawo i standaryzacja w muzeach	119
Rozdział 2. Stałość zmian, czyli dla kogo są muzea	127
Bibliografia	137
Źródła	137
Opracowania	140
Indeks nazwisk	151

Wstęp

Żyjemy w czasach bezprecedensowej muzealizacji świata. Jest to jedno z najbardziej globalnych, a zarazem indywidulanych zjawisk początku XXI w. Muzea powstają na wszystkich kontynentach, obejmują swoimi działaniami wszystko, co powstało we wszechświecie, co stworzyła ziemiska natura i wymyślił człowiek. Pojęcie „muzeum”, do końca XX w. mające konotacje historyczne, w ciągu ostatniej dekady ulega przekształceniu, coraz częściej oznacza miejsce całościowego kształcenia i społeczno-światopoglądowej refleksji. Można niekiedy odnieść wrażenie, że ta trzecia już z kolei fala muzealizacji jest reakcją na zmiany form komunikacji między ludźmi obserwowane w ciągu dwóch ostatnich dekad. Tak powszechne i szybkie procesy nigdy nie przebiegają bez strat i szkód. Stąd tytuł tej książki – *Muzeum: fenomeny i problemy*.

Mamy do czynienia z pojęciem używanym w kulturze tworzonej w basenie Morza Śródziemnego od prawie dwóch i pół tysiąca lat. Warto sięgnąć do tych początków, często zapomnianych, żeby spojrzeć na nasze XXI-wieczne odkrycia z dystansu, uświadamiając sobie istotę długiego trwania zjawiska muzeum, tkwiącą w nieprzemijającej potrzebie reifikacji pamięci.

Muzeum było w okresie przed Arystotelesem kategorią twórczą i literacką. Rezultatem natchnienia i potencji wyobraźni. Przeistoczyło się w IV w. przed Chrystusem w ośrodek edukacji i badań, nadal o dominującym potencjale niematerialności. Trwało w takiej formule do czasów nowożytnych, w międzyczasie wchłaniając materialne formy kolekcjonowania: skarbcce, biblioteki, archiwa, wyposażenia akademii i rezydencji, depozyty państwowe i kościelne, nigdy nie przestając być przy tym ośrodkiem wiedzy i nauki.

Wiek XVII był w Europie epoką muzeów sztuki i natury (zwanymi nierzadko zbiorami osobliwości) oraz stuleciem powoływania i rozwoju akademii sztuk i nauk. Z badanych współcześnie archiwaliów wiemy, że kolekcje muzealne były tak powszechne i popularne, iż nie było właściwie większego miasta (zwłaszcza uniwersyteckiego) czy rezydencji monarszej, w których nie znajdowałoby się *musaeum*, *Kunstammera* czy gabinet osobliwości. W dziejach malarstwa pojawił się w XVI w., rozwijany konsekwentnie do końca XIX w., osobny typ obrazu: portret kolekcjonera i portret kolekcji – znakomita ilustracja tego zjawiska.

Wraz z narodzinami i rozwojem identyfikacji narodowej, państwowej, regionalnej, etnicznej, stanowej, religijnej – muzeum stawało się narzędziem nowego typu edukacji powszechnej. Obok szkoły i świątyni, tworzyło wzorce. Dzisiaj nazywane instytucją kultury, stawało się – jako fenomen – od XVIII w. instytucją społeczną, inicjatorem zmian, reform, w znacznej mierze narzędziem polityki, w niemalym też stopniu ekonomii (muzea ustalały „wartość” wielu dóbr).

Czym muzeum jest współcześnie, czy raczej: czym dzisiaj muzeum bywa? Jakie fenomeny i problemy stoją przed tymi najliczniej ze wszystkich instytucji kultury odwiedzanymi ośrodkami? Jakie zmiany obserwujemy w ciągu ostatnich dwóch dekad?

Przedstawiony wybór tekstów jest wyborem refleksji powstałych między 1990 a 2014 r., spisanych w nadziei wywołania dyskusji; ma też na celu zwrócenie uwagi na szybko dokonujące się zmiany. Teksty zamieszczone w książce i stale modyfikowane¹, w znacznej mierze powstawały w związku z konkretnymi sytuacjami, często inspirowane wymianą myśli dokonującą się na forum Międzynarodowej Rady Muzeów (International Council of Museums) – ICOM/UNESCO, i na spotkaniach Polskiego Komitetu tej organizacji oraz w trakcie pracy na rzecz europejskiego programu „Lending to Europe”². Nie mają więc charakteru czystej teorii lub obserwacji outsidera – miały być głosem w dyskusji i pisane były z pozycji praktyka i nauczyciela muzeologii.

Wskazana perspektywa czasowa pozwala na wypunktowanie sześciu istotnych zmian, które dokonują się od końca lat 80. XX w., zaś po roku 2000 są już wyraźnie dostrzegalne. Na jakie zatem zmiany warto zwrócić uwagę?

Po pierwsze na proces przejścia muzeów z instytucji pasywnych (kolekcjonerskich, organizujących wystawy) do grupy instytucji aktywnie kształtujących i zmieniających środowiska społeczne i naturalne. Przeistaczających się także z instytucji neutralnych ekonomicznie w centra przemysłów kulturowych i turystyki, nierzadko stymulujących ekonomicznie regiony.

Po drugie warto zwrócić uwagę na zmianę statusu wiedzy – muzea jako centra informacji o zbiorach (muzealiach) przekształcają się w ośrodki współtworzenia informacji o relacjach między zbiorami a odbiorcami. Coraz częściej odbiorcy stają się dla muzeów „źródłem wiedzy”, czego liczne przykłady obserwować możemy choćby na warszawskiej Pradze, gdzie Muzeum Pragi (oddział Muzeum Warszawy), realizując akcję gromadzenia ustnych relacji mieszkańców, wprowadza w ruch „koło wiedzy”. Procesy te sprawiają, że punkt ciężkości przenoszony jest z samych muzealiów i ich „zachowania” na „użycie” muzealiów do celów edukacyjnych i negocjacyjnych. Zjawisko to jest wzmacniane przez tak zwane kolekcjonowanie społeczne, realizowane na przykład poprzez punkty dostępu, strony WWW czy otwarte bazy danych, do których publiczność „wrzuca informacje”.

---

¹ W bibliografii prac autorki książki znajduje się wykaz pozycji, w których fragmenty zamieszczonych tu tekstów były publikowane.

² <http://www.lending-for-europe.eu/documents/policy-documents>.

*Dalsza część książki dostępna w wersji
pełnej.*

